

MÜLKİYE'DE ÇEVREBİLİM*

Can HAMAMCI**

Teşekkür ederim Sayın Başkan. Benim ele alacağım konunun çok geçmişi yok, çok fazla tarihe sığınamayacağım. Bana da değerlendirmem için 70'li yıllardan başlayan, yaşıma uygun bir sorunu verdiler. Esas konumuz hala ders programlarımızda da yer alan çevre politikasının nasıl geliştiği ama hemen şunu belirtmek gerekir ki, Profesör Keleş de söyledi, Mülkiye üst düzey kamu yöneticileri yetiştiren bir kurum ve bu niteliğiyle çevre sorunları ortaya çıkmadan önce de değişik bir şekilde çevreye mal edeceğimiz bazı dersler vardı. Siyasal Bilgiler Fakültesi hem okul adını taşıırken hem de fakülte olduktan sonra bunlar devam etti. 60'lı yılların sonuna kadar devam eden iki dersi örnek verecek olursak; kentsel ve kırsal yerleşim yerlerinin hijyen sorunlarını konu eden Hijyen Dersi ve bir diğeri de o zamanki adıyla İdari Şube'de okutulan Tabii Kaynaklar ve İdaresi adında dersi vardı. Bunlar aşağı yukarı değindiği konular itibarıyla, birincisi halk sağlığı dediğimiz gruba girebilir ancak daha sonradan çevrenin içinde ele alınmıştır. Diğer ise doğal kaynakların korunması, yönetimi gibi konular da zaten bizim işlediğimiz çevre politikası dersinde detaylı olarak incelenmiştir.

Çevre adını taşıyan ilk çalışma 1973 yılında, Cumhuriyet'in 50. yılı için fakültenin yaptığı bir dizi yayını olmuştur. Bunların arasında çıkan Şehircilik adıyla Profesör Yavuz, Profesör Keleş ve Doçent Geray tarafından yazılan üç yazarlı bir kitap var. Bu oldukça kalın bir kitap, o yıllarda çevrecilerden birisi abidevi bir eser olduğunu söylemişti. Ben daha ince bir kitabı okuyarak mezun olmuştum. O kitabın bir özelliği var, üç hocamız da şehircilik konularını derlemişlerdi ama daha önce değinilmeyen ve Çevre Sorunları adını taşıyan Fehmi Yavuz hocamızın kaleme aldığı bir bölüm vardı. Bu, bizim fakülte yayınları arasında çıkan ve fakülte'deki hocalarımızdan biri tarafından ele alınan ilk çevre konusu diyebiliriz. Aslında bu kitapta ele alınan kısımdaki konular da gayet günceldi. Sempozyumun genel çerçevesi içinde modernleşme ve Mülkiye arasında paralellik kuruyoruz, Mülkiye'nin güncel sorunları ne kadar kolayca ve zamanında yakalayıp öğrencilerine yansıttığını gösteren temel göstergelerden biridir. Düşünün ki çevreyle ilgili ilk kez 1972 yılında Stockholm'de yapılan Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı toplanıyor ve bunu izleyen yılda, 1973 yılında çevre sorunları, uluslararası boyutu da göz önüne alınarak inceleniyor. Fehmi Hoca yaklaşık otuz sayfalık yazısında hem Stockholm konferansından, uluslararası gelişmelerden bahsediyor hem de ülkemizdeki konulara değinerek çevreyle ilgili bir zihniyet değişikliği olması gerektiğini altını çiziyor.

* Bu bildiri, sempozyum konuşma metni üzerinde yapılmış bazı düzeltmelerle elde edilmiştir.

** Prof. Dr., Ankara Üniversitesi (E).

1975 yılında, ilk yayından kısa bir süre sonra Fehmi Yavuz Hoca'nın Çevre Sorunları adıyla, yine fakültemizin yayını olan başka bir kitap yayımlanıyor. Bu kitabın ikinci baskısı yanılmıyorsa 1982'de yapılıyor, bu sefer çift yazarlı oluyor ve Fehmi Hoca ile beraber Ruşen Hoca da bu baskıyı hazırlayarak yayına sunuyorlar. “Bu kitap çevre adına yapılmış elimizdeki ilk çalışmadır” diyebiliriz. Bu dönemde, yani 70'li yıllarda da Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde yürütülmekte olan doktora derslerinde, Fehmi Hoca'nın da Çevre Sorunları adlı bir dersi var. Bu ders ve doktora programı, Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) devreye girip lisansüstü programları enstitülere devredene kadar yürürlükte kalıyor ve Fehmi Yavuz Hoca da emekliliğine kadar bu dersi vermeye devam ediyor. Bundan sonraki dönemde olay biraz daha değişiyor, çünkü YÖK kurulduktan sonra lisans programlarıyla ilgili birtakım düzenlemeler yapılıyor ve yeni birtakım dersler konuluyor. Derslerin adı da YÖK tarafından belirleniyor. Bu düzenlemeye göre Şehircilik dersinin yanı sıra Kamu Yönetimi ikinci sınıfta Çevre Sorunları adı altında bir ders devreye giriyor. Bu ders uzun süre ikinci sınıf dersi olarak kaldı. Daha sonra fakültelere kendi yönetmeliği hazırlama yetkisi verildiğinde, her bölüm ders programını gözden geçirdiği zaman, dersin adı da Çevre Politikası'na çevrildi. Sadece Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde değil, diğer İktisadi ve İdari Bilimler fakültelerinde de Çevre Politikası ya da Çevre Sorunları dersleri devam etti. Ancak Mülkiye'nin özelliği, bunun ilk başlatıcısı olmasıdır. Bundan sonra ayrı bir yüksek lisans programı olarak düzenlenmesi, taşra üniversiteleri asistanlarının belli büyük üniversitelerde doktora yapma kuralı konmasıyla birlikte kent ve çevre bilimlerinin araştırma görevlilerinin büyük bir çoğunluğu yüksek lisans ve doktoralarını bu programda tamamladılar. Dolayısıyla sadece Mülkiye kendi iç yapısı ve öğrencisi değil, ülke çapında da genç öğretim elemanı kadroları yetiştirmekte önemli işlev üstlenmiş oldu.

1982'de yazılan çevre kitabı alanda tek olmaya devam etti, yanılmıyorsa 1994 yılında ilk Çevrebilim kitabı yayımlandı. Bu kitap da kürsü mensuplarından ikisinin eseri oldu. Daha sonraki baskılarda dersin adıyla birlikte Çevre Politikası olarak kitabın adı değişti. 1984'ten sonraki gelişmelere paralel olarak, yüksek lisan programı da Kent ve Çevre Bilimleri olarak anıldı ve şimdiki yeni adı da Kent, Çevre ve Yerel Yönetim Politikaları olarak devam ediyor. Burada genellikle, öğrencilere giriş maiyetinde genel bilgiler verildikten sonra kentsel politikaya, çevre politikasına veya yerel yönetimleri tez konusu olarak seçip, uzmanlaşmasını sağlayacak bir program şeklinde ortaya çıkmış oldu. Bunun yanı sıra fakültenin birikimi başka bir şekilde de kullanıldı; Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde farklı bir anabilim dalı kuruldu. Doğrudan doğruya enstitüye bağlı Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı kuruldu. Burada sadece Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde işlenen çevre konuları ve politikalarını değil, aynı zamanda Ankara Üniversitesi'nin diğer sosyal bilim alanlarındaki uzmanlarından faydalanma olanağına kavuştu. Böylece o yıllarda çok moda olan ama şimdi de modasının geçtiğini zannetmiyorum, bilim dalları arası bir yaklaşımla programlarını sürdürmeye başladı ve oldukça başarılı sonuçlar verdi. Epeyce öğrenci programa başvurdu. Burada sadece politikalar değil, doğal yapı, ekolojik denge ve gerekirse kimi konularda Fen Fakültesi'ndeki Zooloji ve Botanik bölümlerinden gelen öğretim üyelerinin yardımıyla daha geniş bir çerçeve içinde sosyal bilimleri ilgilendiren alanlardaki çevre sorunları birer birer ele alındı ve ‘Sosyal Çevrebilim’ adını da hak edecek aşamaya geldi.

Çevreyle ilgili elimizde yadsınamayacak bir birikim var. 1970’lerin başında başlıyor, hemen Stockholm Konferansı’ndan sonra. Kısa bir sürede tüm çağdaş, güncel gelişmeleri kapsayacak bir şekilde devam ediyor. Haliyle konular giderek çeşitleniyor, konu üstüne konu ekleniyor. Dünya çevre konferansları Stockholm’de başlamıştık, sonra Johannesburg’da yapıldı, tekrarlanarak devam etti. Her seferinde çalışmaların hem hacmi hem de içeriği genişlemiş oluyor. Çevre politikasının, bir disiplin olarak ne kadar yararlı olduğu ve ne işe yaradığı konusunda tartışmalar da oldu. Kanımca bu tür tartışmalar biraz abes, çünkü gerçekten de hayati bir konu. Bu ders verilmeye başlandığı yıllarda, 1984’ten sonra Türkiye’de çevre duyarlılığı konusunda insanlar karamsardı. Çok fazla çevre duyarlılığı ya da çevreye yönelik hareketler ortaya çıkmazdı. Fakat şu anda, en azından çevre sorunlarının toplumda ciddi bir şekilde yer ettiğini görüyoruz. Türkiye’nin pek çok yerinde çevrelerini korumak için harekete geçen, canla başla mücadele eden köylüler, kentliler ve üreticiler var. Bunlar için çevre sorunları artık hayati sorunlar oldu ve fantezi bir tarafı kalmadı. Bu sorunların daha da ciddi ele alınması ve derinlemesine işlenmesi gerekiyor. Bu açıdan baktığımız vakit, sorun tüm dünya için olduğu kadar Türkiye için de hayati bir konu. Çevrenin bir şekilde sahiplenilmesi gerekiyor ve diğer konulara çevrenin feda edilmemesi gerekiyor. Elimizdeki bütün örnekler çevre tahribatından sonra bunu kazanmanın pek de kolay olmayacağını gösteriyor.

1970’lerin başında mütevazı bir şekilde başlayan çevre sorunları ve çevre politikası aslında Türkiye’nin güncel, hayati bir konularından biri haline geldi. Bu bağlamda Mülkiye’nin tarihsel olarak pek çok görevi yaptığı gibi önemli bir rol oynadığını ve çevre konularının Türkiye’nin gündemine yerleşmesinde yardımcı olduğunu söyleyebiliriz. Teşekkür ederim.